

*Podaril prof. Celestin*

*4/6. 1910.*

*416*

**Vodnikova**

*Souhras*

# KRAJNSKA PISMENOST

okrajšana

*Anton Farko<sup>a</sup>*

*Antona* le šole.



*Velja zvezana 5 kr.*

(Na prodaj per. e. k. mestni gosposki v Tersti in drugih primorskih soseskah.)

---

**V TERSTI.**

L. Paps, vladarski natiskar.

—  
1847.

23768 II Bg

**Opomba za bravce.**

c,	C	se	bere	kakor	stari	z,	Z
s,	S	”	”	”	”	f,	Ş
z,	Z	”	”	”	”	s,	S
č,	Č	”	”	”	”	zh,	Zh
š,	Š	”	”	”	”	fh,	Şh
ž,	Ž	”	”	”	”	sh,	Sh.

*Podnik.*

## V v o d.

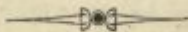
---

**Pismenost** je znanje svoj jezik prav v pisanju staviti in pismo devati.

Pismenost uči tadaj prav govoriti in pisati.

Za pisanje je treba znati čerke; za govorjenje je treba znati vsaktere besede in njih vezanje mej seboj.

Za tega voljo govori pismenost nar poprej od *čerk*, potem od *besed* in njih *vezanja*.





## Pervi odsek.

---

### Čerke.

## Pervo poglavje.

### Njih število in pomen.

#### §. 1.

**M**i imama pet in dvajset čerk, in so te:  
a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r,  
s, š, t, u, v, z, ž.

Ene teh čerk imajo same za se svoj glas,  
in jih zavoljo tega *glasnike* imenujemo.

Druge nimajo same za se glasa, in se li s  
glasniki združene zamorejo slišati; take čerke  
imenujemo *soglasnike*.

Glasniki so: a, e, i, o, u.

Soglasniki so vse druge čerke.

#### §. 2.

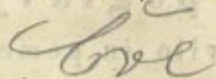
**E** je trojni: brezglasen, in sicer 1) e popolnoma brezglasen, kadar se tako izreče, da ne vemo, je li a, e, i, o ali u, postavim: *človek*,

raven. 2) Ostro-brezglasen, kakor v besedah: *ves, pes, gerd*. 3) Potegno - brezglasen, kakor v besedah: *smerti, perta, gerda*.

Tesen é se izreče s perpertmi ustmi, postavim: *osa jè mèd*.

Širok é se izreče na široke usta, in je ostro-širok postavim: *osa jè mèd muhami, kmèt, zèt*; potegno - širok, kakor: *bèrem, nèsem, žgèmo*; in širok brezglasen, kakor je e v drugim zlogu ravno tih besedi.

O je pa dvojini: *ó* tesen kadar se izreče kakor v besedi *môz*; in *ò* širok, postavim: *vòda, óče*.



### §. 3.

Kadar je soglasnikama *l* in *n* en *j* perstavljen, se ju mora bolj mehko izreči, postavim: *ljubi vse ljudi; njih konj je manj vredin, ko naš*.

c po novim pravopisu izgovarjamo, kakor po starim z;

č izgovarjamo, kakor po starim zh;

s " " " f;

š " " " fh;

z " " " s;

ž " " " sh;

kakor: *cena, čelo, senca, šola, zima, žaltov*,  
bèri kakor po starim: *zena, zhelo, senza*,  
*shola, sima, shaltov*.

## Drugo poglavje.

### Zlog.

#### §. 4.

Kadar eniga ali več soglasnikov s enim glasnikom izrečemo, je to en *zlog*, postavim: *ti, mi, dans.*

Besede so sestavljene iz eniga ali več zlogov, postavim: *zi-da-na hi-ša.* Beseda *zidana* ima tri zloge, *hiša* dva, *dans* eniga.

Besede so tadaj *enzložne*, kadar obstoje li iz eniga zloga; so tudi *dvazložne*, *trizložne* in *večzložne*, kadar imajo dva, tri ali več zlogov.



*Brokuloj*

*Stokladaj*

*Imenice*  
*Priloge*  
**Drugi odsek.**

---

*Besede.*

§. 5.

Naš jezik ima osem plemen besedi, kateri so deli govorjenja. Te so:

- |            |             |            |
|------------|-------------|------------|
| 1. Ime.    | 4. Glagol.  | 7. Vez.    |
| 2. Perlog. | 5. Predlog. | 8. Medmèt. |
| 3. Zaime.  | 6. Narečje. |            |

**Pervo poglavje.**

*Ime.*

§. 6.

*Ime* je beseda, ktera kaže osebo ali stvar, postavim: *Peter, Drejče, bukve, klobuk.*

*Imena* so narečivne ali splošne, ktere se perložijo več osebam ali stvarim, kakor: *človek, šolar, otrok, hiša.*

Druge *imena* so lastne, to je, take, ktere se eni sami osebi ali eni sami stvari perležejo kakor: *Adam, Pavle, Soča, Goriza.*

Imena imajo spol, število, padež in sklanjanje.

## Spol.

## §. 7.

Slovenske imena so trojniga spola: možkiga, ženskiga in sredniga.

1. *Možkiga spola* so vse možke in njih opravilne imena, postavim: *brat, oče, stric, staršina, vojvoda, vojak.*

Možkiga spola so tudi brez razločka vse tiste imena, ktere se končajo s j, c, g, h, k. S drugimi soglasniki se pa končajo možke in ženske imena.

2. *Ženskiga spola* so vse ženske in njih opravilne imena, kakor: *mati, sestra, teta, perica.*

Ženskiga spola so tudi vse tiste imena, ktere imajo na koncu a, ast, ost, ust, azen, ezen, ev in ov, kakor: *voda, riba, tica; čast, učenost, čeljust, perkažen, ljubezzen, mlev, cerkev ali cerkov,* itd.

3. *Sredniga spola* so tiste imena, ktere imajo na koncu o ali e, kakor: *teló, nebó, tèle, téme* itd.

## O p o m b a.

Vender je tudi veliko imen, ktere se ne ravnaajo po teh pravilih. Tako so možke: *deklič, Anše, Janko, hrast,* in več takih; ženske pa so: *basen, dlan, gós, jéd, klop, laš, moč, nit, obíst, pamet, ral, skerb, šet, téč, uš, vas, zibel, šerd,* itd. *Dekle* pa je sredniga spola.



## Število in padež.

### §. 8.

Imena imajo troje število: *edinje*, kadar je ena sama oseba ali stvar, kakor: *oče, mati, konj, hiša*; *dvojstno*, kadar je dvoje oseb ali stvari, kakor: *oba brata hodita v šolo*; *množno*, kadar so tri osebe ali stvari, ali pa njih več, kakor: *ljudje, otroci, hiše, mesta*.

### §. 9.

Imena na koncu lahko pregibamo, in te pregibe imenujemo padeže, kakor bi rekli, kako beseda na koncu pada.

Padežev je per nas šest:

- |               |              |
|---------------|--------------|
| 1. Imenvaven. | 4. Toživen.  |
| 2. Rodiven.   | 5. Skazaven. |
| 3. Dajaven.   | 6. Storiven. |

## Sklanjanje.

### §. 10.

Ime po teh padežih na koncu pregibati imenujemo *ime sklanjati*.

Sklanjanja so štiri, eno za moške, eno za srednje, in dva za ženske imena.

Moške imena živih stvari imajo edinji toživni padež enak rodivnimu, imena neživečih stvari pak enakiga imenvavnimu, sicer niso mej seboj nič razne.

Imena s koncam *j, lj, nj, ž, š, č*, imajo v sklanjanju rade *ev, em* in *ema* namest *ov, am* in *ama*.

Po kateremu sklanjaju se ime pregibati ima, se spozna iz spola in iz rodavnega padeža edinjiga števila.

## I. Sklanjanje.

### §. 11.

#### Edinje število.

##### *Živih.*

1. rak,
2. raka,
3. raku (i),
4. raka,
5. per raku (i),
6. s rakam.

##### *Neživih.*

1. kraj,
2. kraja,
3. kraju (i),
4. kraj,
5. per kraju (i),
6. s krajam (em).

#### Dvojstno.

1. raka,
2. rakov,
3. rakama,
4. raka,
5. per rakih (ama),
6. s rakama.

1. kraja,
2. krajov (ev),
3. krajama (ema),
4. kraja,
5. per krajih (ama ema),
6. s krajama (ema).

#### Množno število.

1. raki,
2. rakov,
3. rakam,
4. rake,
5. per rakih,
6. s rakmi.

1. kraji,
2. krajov (ev),
3. krajam (em),
4. kraje,
5. per krajih,
6. s krajmi.

#### Opombe.

a. Imena možkiga spola se vse po temu sklanjanju pregibajo, in dobijo po tem takim v rodavnemu padežu edinjiga števila na koncu a.

b. Imena s brezglasnim *e* ali *i* pred enim so-glasnikom v končnimu zlogu imenvavniga padeža opuščajo po navadi ta *e* ali *i* v drugih padežih, kakor: *pévic, pevca, prijatelj, prijatla, bóben, bobna* itd.

Take imena tudi nimajo množniga storivniga s koncam *mi* temuč s *i*, kakor s *posli* namest s *poslmi*; kar tudi zavoljo lepšiga per drugih imenih delamo, posebno kadar pred njimi perlog stoji, postavim: *s lépimi raki vam postrešem*.

c. Nekatere s koncam *elj*, zlasti pa ptuje imena, zad za *l* perstavljaajo še *n*; postavim: *rábelj, rabelj-na, Mihelj, Miheljna*.

d. Imena s koncam *ar, er, ir, or, ur*, jemljejo rade po vsih drugih padežih zad za *r* en *j* k sebi, kakor: *séver, séverja; pastir, pastirja* itd.

e. *Otrók* ima v rodivnimu dvojstniga in množniga števila *otrók*, in v imenvavnim množnimu *otroci*.

f. Imena, ktere se končajo s *e*, dobijo v drugih padežih en *t*, postavim: *oče, očeta; Anše, Anšeta*.

g. Množno ime *ljudjé*, se tako le sklanja: *ljudje, ljudi, ljudém, ljudi, per ljudéh, s ljudmi*. Tako pravimo tudi: *mošjé, lasjé, dolgjé, volcjé* itd.; v toživnim pa *mošé, lasé, dolgé* itd.

h. Enozložne možke imena veči del v dvojstnimu in množnimu številu zloge pomnožijo, kakor: *Bog, Bogá; dvojstn. Bogá ali Bogóva; množn. bogovi*. Tako se sklanja tudi *dolg, dom, duh, kos, moš, rog, zob, volk, voz*.

Ravno tako grejo tudi: *méh, dar, glas, god, grad, hlád, ješ, kal, kap, kert, klas, kvas, lan, led, mah* itd., samo de rodivniga edinjiga imajo radi na *u*.

Ali *tat, las, noht, tast, trak* pomnožijo zloge večkrat tudi v edinjim številu, kakor: *tat, tatú. táta ali tatóva* itd.

i. *Dan* se posebej tako le sklanja: edin. *dan, dnéva* ali *dné, dnevu, dan, per dnevu, s dnevam*;

dvojst. *dneva, dnev, dnema, dneva, per dneh, s dnema*; množno: *dnevi, dni, dnem, dni, per dneh, s dnemi*.

## II. Sklanjanje.

### §. 12.

#### Edinje.

1. delo,	1. lice,
2. dela,	2. lica,
3. delu (i),	3. licu (i),
4. delo,	4. lice,
5. per delu (i),	5. per licu (i),
6. s delam.	6. s licam.

#### Dvojstno.

1. dela (i),	1. lica (i),
2. del,	2. lic,
3. delama,	3. licama,
4. dela (i),	4. lica (i),
5. delih,	5. per licih,
6. s delama.	6. s licama.

#### Množno.

1. dela,	1. lica,
2. del,	2. lic,
3. delam,	3. licam,
4. dela,	4. lica,
5. per delih (ah),	5. per licih (ah),
6. s delmi.	6. s licmi.

Vse imena srednjiga spola se také sklanjajo, in dobijo v rodivnimu edinjimu na koncu *a*.

#### O p o m b e.

*a.* Imena s dvema soglasnikama pred končnim glasnikom dobivajo v rodivnimu dvojstnim in množnim mej oba soglasnika en *e*, kakor: *naročje, naročej*,

*sedlo, sedel, pismo, pisem* itd. Ali imena s koncam *lje*, imajo po vpravi *lj*, kakor: *poljë, polj* itd.

b. Imena s koncam *e, le, te* prijemajo po vsih drugih padežih k sebi *t*, kakor: *dekle, dekleta* itd. Tako tudi: *tele, dete, jagne, revše* itd.

Konci *me* prijemajo pa *n* k sebi, kakor: *ime, imena, teme, temena*.

c. *Drevo, kolo, pero, slovo, telo*, imajo: *drevesa, kolesa* itd.

Čudo ima čuda in čudesa; nebo, neba in nebesa; uho, uha in ušesa.

d. *Oko* ima očesa itd. V množnim ima pak oči, in hodi po ženskih sklanjanjih.

### §. 13.

Ženske imena se končajo v edinjim rodivnim na *e* ali *i*, in se takóle sklanjajo.

### III. Sklanjanje.

Edinje.	Dvojstno.	Množno.
1. riba,	1. ribi,	1. ribe,
2. ribe,	2. rib,	2. rib,
3. ribi,	3. ribama,	3. ribam,
4. ribo,	4. ribi,	4. ribe,
5. per ribi,	5. per ribah,	5. per ribah,
6. s ribo.	6. s ribama.	6. s ribami.

### O p o m b e.

a. Po ti podobi hodijo vse ženske imena s koncam *a*, kakor tudi: *breskev, britev, bukev, cerkev, jablan, lakot, molitev, nastel, osonj, obutev, ostrev, pišal, postrev, povodenj, praprot, redkev, zabel*.

b. Tudi imena tega sklanjanja medstavljajo v rodivnim dvojstnim in množnim mej dva soglasnika *e*, kakor: *luknja*, *lukenj* itd.

c. *Ovca* ima v zgor rečenih rodivnih *ovc* in *ovac*; *beseda* ima *beséd* in *besedi*.

d. *Gospá* se takóle sklanja:

edinje: *gospá*, *gospé*, *gospéj*, *gospó*, per *gospéj*,  
s *gospó*;

dvojstno: *gospé*, *gospá*, *gospéma*, *gospé*, per *gospéh*,  
s *gospéma*;

množno: *gospé*, *gospá*, *gospém*, *gospé*, per *gospéh*,  
s *gospémi*.

## §. 14.

### IV. Sklanjanje.

Po četertim sklanjanju hodijo vse ženske imena, ki imajo kak soglasnik na koncu in delajo rodivniga edinjiga na *i*, kakor:

#### 1. *Večložne*:

Edinje.	Dvojstno.	Množno.
1. žival,	1. živali,	1. živali,
2. živali,	2. žival,	2. žival,
3. živali,	3. živalima,	3. živalim,
4. žival,	4. živali,	4. živali,
5. per živali,	5. per živalih,	5. per živalih,
6. s živaljo.	6. s živalima.	6. s živalmi.

a. Po ti podobi sklanjamo tudi enozložne *luč* in *pot*, kakor tudi množno ime *persi*.

b. Nasledne imena izpušajo brezglasen *e* v pregbab, in izhajajo v edinjimu storivnimu na *ijo*,

in v množnimu dajavnimu na *am*: *berev*, *misel*, *pesem*, *verv*, in vse s koncam *azen* in *ezen*, kakor tudi *gosli*, *jasli*, *svisli*.

### §. 15.

2. *Enozložne* ženske imena se pa takéle sklanjajo.

Edinje.	Dvojstno.	Množno.
1. ped,	1. pedi,	1. pedi,
2. pedi,	2. pedi,	2. pedi,
3. pedi,	3. pedema,	3. pedem,
4. ped,	4. pedi,	4. pedi,
5. per pedi,	5. per pedih (pedéh),	5. per pedih, (pedéh),
6. s pedjo.	6. s pedema.	6. s pedmi.

a. Takó sklanjamo *duri*, *saní*, tudi *očí*.

b. *Kri* ima *kervi* itd.

### O p o m b a.

Imena *mati* in *hči* imata posebno sklanjanje:

edinje: *mati*, *matere*, *materi*, *mater*, per *materi*,  
s *materjo*;

dvojstno: *materi*, *mater*, *materama*, *materí*, per *ma-*  
*terah*, s *materama*;

množno: *matere*, *mater*, *materam*, *matere*, per *mate-*  
*rah*, s *matermi*.

Ravno tako: *hči*, *hčere*, *hčeri* itd.

## Dr u g o p o g l a v j e.

### Perlog.

### §. 16.

*Perlogi* so besede, ktere imenam perlagamo, za pomenitev, kakšine so tiste osebe ali stvari

od terih govorimo; postavim: *kruh je dober, tepka je sladka, zeles je kisel*; tako tudi *ljubi oca, ljuba mati, ljubo dete*.

Perlog se spozna, ce se mu lahko perstavi ime *clovek* ali *rec*, postavim: *vesel je perlog*, ker se lahko rece: *vesel clovek*.

### §. 17.

Vsi perlogi imajo troji spol, troje stevilo, sest padezev in troje sklanjanje, to je, za vsaki spol eniga. Se pa takele pregibajo:

#### E d i n j e.

<i>Moško.</i>	<i>Zensko.</i>	<i>Srednje.</i>
1. lep,	1. lepa,	1. lepo,
2. lepiga,	2. lepe,	2. lepiga,
3. lepimu,	3. lepi,	3. lepimu,
4. lepiga (lep),	4. lepo,	4. lepo,
5. per lepimu(im)	5. per lepi,	5. per lepimu,
6. s lepim.	6. s lepo.	6. s lepim.

#### D v o j s t n o.

1. lepa,	1. lepi,	1. lep,
2. lepih,	2. lepih,	2. lepih,
3. lepima,	3. lepima,	3. lepima,
4. lepa,	4. lepi,	4. lepa,
5. per lepih,	5. per lepih,	5. per lepih,
6. s lepima.	6. s lepima.	6. s lepima.

#### M n o ž n o.

1. lepi,	1. lepe,	1. lepe (a),
2. lepih,	2. lepih,	2. lepih,
3. lepim,	3. lepim,	3. lepim,
4. lepe,	4. lepe,	4. lepe (a),
5. per lepih,	5. per lepih,	5. per lepih,
6. s lepimi.	6. s lepimi.	6. s lepimi.



## O p o m b e.

a. Perlogi v možkim spolu dobijo v edinjim imenvavnim *i* na koncu, kadar so s imenam zrašeni, postavim: *sladki koren*. Kadar pa li násebno per imenu stoje, tega *i* na koncu ne dobijo.

b. Perlog *rad* ima sam imenvavni padež po vsih treh številih, to je, edinje: *rad, rada, rado*; dvojstno: *rada, radi, rada*; množno: *radi, rade, rade*. Tako tudi *nerad*.

c. Perlogi *popolnim, pēs, rēs*, so nesklanjavni in veljajo za vse tri spole.

*Taš* ima sam imenvavni *taš, tša, tše*, ali *tašā, tašē*; vendar *tašč* se po vpravi sklanja.

d. Večzložni perlogi izpušajo glasnik mej dvema ali več soglasniki, kakor *bolen, bolna, bolniga; gorik, gorka, gorkiga* itd.

e. Perlog se mora skladati s svojim imenam v spolu, številu in padežu, kakor: *vidim lepiga konja. Imam nov klobuk.*

*Stopnje merjenja.*

## §. 18.

Perlogi imajo tri stopnje merjenja, *stavno, sodnjo* in *presežno*.

*Stavna* stopnja je, kakor je perlog sam na sebi, kakor je, postavim: *lep, slab*.

## §. 19.

Kadar dve stvari mej seboj permerjamo in sodimo, storimo sodbo, de je ena ali višji ali nižji proti drugi. Perlog v stanu takiga permerjenja ima *sodnjo stopnjo*.

Perlog se postavi v sodnjo stopnjo, če se v edinjemu ženskimu imenvavnemu *a* zaverže, ter perstavi zlog *ši*, *ji*, *eji* ali pa *iši*, *eji*, *ejši*, kakor: *lep-a*, *slab-a*, *srečn-a*, imajo *lepši*, *slabši*, *slabji* ali *slabeji*, *srečniši*, *srečneji* ali *srečnejši*.

Predlogi, ki imajo pred *a*, čerke *m*, *n*, *r*, jemljejo radi k sebi *eji*, ali *iši*, kakor: *hrom-a*, *hromiši* ali *hromeji*; *len-a*, *leniši*.

### O p o m b e:

*a.* *Bel* ima *belši* in *belejši* in *beleji*, *svet* sima *svetejši* in *sveteji*.

*b.* *D* prejde v *j*, postavim: *mlad-a*, *mlajši*. *rad-a*, *rajši* ali *raji*. Ako je pred *d* še en soglasnik, se *d* clo izpusti, kakor: *terd-a*, *terši* ali *terji*; *gerd-a*, *gerši* ali *gerji*.

*c.* *St* prejde v *šji*, kakor: *čist*, *čišji*, tudi *čištejši* in *čisteji*. *Prost* ima *prostejši* in *prosteji*.

*d.* *G* se spreminja v *jši* ali *ji* ali *šji*, kakor: *drag*, *drajši*, *draji* ali *dražji*.

*e.* *dk* in *tk* izpušata *k*, *d* in *t* spreminjata v *j*, in jemljeta k sebi *ši* ali *ji*; *tk* se tudi kakšinkrat premeni v *čji*, postavim: *sladk-a*, *slajši* ali *slaji*; *kratk-a*, *krajši*, *kraji* ali *kračji*.

*f.* *Grenik* ima *greneji*; *tanek*, *tanjši*; *širok*, *širji*; *mehik*, *mečji*; *visok*, *višji*; *nizek*, *nižji*; *težik*, *težji*; *lahek*, *ložji* itd.

*g.* Nevpravne sodnje so: *berhek*, *gorši*, *gorji*; *dober*, *boljši*, *bolji*; *dobro*, *bolj*; *dolg*, *daljši*, *dalji*; *majhin* in *mali*, *manjši*, *manji*; *velik*, *veči*, *veksi*; *vbog*, *vbošniši*, *vbošneji*.

## §. 20.

*Presežna stopnja* je, kadar perlogov pomen na nar višji stopnjo povzdignemo, také druge v temu preseže.

De presežno stopnjo storimo, predstavimo sodnji stopnji besedico *nar* ali *naj*, kakor: *nar lepši, naj rajši*.

Presežno stopnjo tudi storimo, kadar k stavni stopnji predstavljamo besede: *prav, clo, silno, močno*, postavim: *prav lep, clo star, silno močen, močno bogat*.

Sodnja stopnja se také pregiba:

## Edinje.

<i>Moško.</i>	<i>Žensko.</i>	<i>Srednje.</i>
1. lepši,	1. lepši,	1. lepši,
2. lepšiga,	2. lepši,	2. lepšiga,
3. lepšimu,	3. lepši,	3. lepšimu,
4. lepšiga (lepši)	4. lepši,	4. lepši,
5. per lepšimu,	5. per lepši,	5. per lepšimu,
6. s lepšim,	6. s lepši.	6. s lepšim.

## Dvojstno.

## Množno.

1. lepši,	} za vse tri spole.	1. lepši,	} za vse tri spole.
2. lepših,		2. lepših,	
3. lepšima,		3. lepšim,	
4. lepši,		4. lepši,	
5. per lepših,		5. per lepših,	
6. s lepšima,		6. s lepšimi,	

**O p o m b a.** Nekteri pregibajo tudi ženski: *lepša, lepše* itd.

## Številna imena in perlogi.

### §. 21.

Številne imena so tiste, s katerimi štejemo; so tudi perlogi, kadar jih drugim imenam perložimo.

*Pervoobrazne* števila so, ktere odgovarjajo na prašanje: *koliko?* kakor: *edin, dva, tri,* itd.

a. *En, ena, eno* sklanjamo po podobi *lep*.

b. *Dva* se pa tako le pregiba:

*Moš. in sred :*

*Žensko :*

- |              |              |
|--------------|--------------|
| 1. dva,      | 1. dve,      |
| 2. dveh,     | 2. dveh,     |
| 3. dvema,    | 3. dvema,    |
| 4. dva,      | 4. dve,      |
| 5. per dveh, | 5. per dveh, |
| 6. s dvema.  | 6. s dvema.  |

Tako tudi sklanjamo *oba, obé, obá;* in *obadva, obehdveh* itd.

c. *Tri* sklanjamo takó:

- |  |                     |
|--|---------------------|
| 1. trije za moško, tri za srednje in žensko. |                     |
| 2. treh,                                     | } za vse tri spole. |
| 3. trem,                                     |                     |
| 4. tri,                                      |                     |
| 5. per treh,                                 |                     |
| 6. s tremi,                                  |                     |

d. *Štiri* sklanjamo tako:

- |                               |                     |
|-------------------------------|---------------------|
| 1. štirje m., štiri ž. in sr. |                     |
| 2. štirih,                    | } za vse tri spole. |
| 3. štirim,                    |                     |
| 4. štiri,                     |                     |
| 5. per štirih,                |                     |
| 6. s štirimi,                 |                     |

*e. Pet, šest* itd, do *devet in devetdeset* se po nasledni podobi sklanjajo:

1. pèt,
2. pètih ali petéh,
3. pètim ali petém,
4. pet,
5. per petih, ali petéh,
6. s petmi, petimi ali petémi.

*f. Sto* ne sklanjamo. *Jezar, tavžent, tisuč* so možke imena in jih sklanjamo po podobi *rak*.

*g. En in dvajset* itd., sklanjamo le v zadnji besedi, kakor: *en in dvajsetiga, en in dvajsetimu*, ali *dvajset in eniga* itd.

#### O p o m b a.

*Pet* in vse druge prvoobrazne števila naprej so v imenvavnim in toživnim padežu prave imena; v drugih padežih pa so perlogi.

#### §. 22.

*Redovne* števila odgovarjajo na prašanje: *koliki?* kakor so: *pervi, drugi, deseti, dvajseti* itd.

Vse redovne števila so perlogi in hodijo kakor *lep*.

#### §. 23.

*Plemenivne* števila odgovarjajo na prašanje: *kolikéri?* in so: *sam* ali *en sam, dvoji, troji, čvetéri, petéri, stotéri* itd.

#### §. 24.

*Ponavljavne* števila odgovarjajo na prašanje: *kolikokrat?* kakor: *enkrat, dvakrat, trikrat, desetkrat, stokrat* itd.

## §. 25.

*Množivne* števila kažejo, kolikornja je kakšna stvar: take so: *edinji, dvojstin, trojstin, čvetirnji, petirnji, desetirnji, množin*, itd.

Te sklanjamo po podobi *lep*.

## §. 26.

*Nedoločne* in *splošne* števila pomenijo sploh neko množico, take so: *noben* ali *nobedin*; *ves, vsa, vse*; *pol, vsak, veliko, malo, cel, nekaj, nič*.

## Tretje poglavje.

## Zaime.

## §. 27.

Tiste besede, ktere služijo namest imena, kličemo *zaimena*. So pa petere: 1. lične, 2. perlastivne, 3. kazavne, 4. nanašavne, 5. prašavne.

## §. 28.

1. *Lične zaimena* so, ktere pomenijo lica. Lice pak je troje: *jez, ti, on*; in v množnimu številu: *mi, vi, oni*.

*Zaime perviga lica* se tako sklanja:

## Edinje.

1. Jez,
2. mene, me,
3. meni, mi,
4. mene, me,
5. per meni,
6. s menoj, s meno,

zavsetri  
spole.

## Dvojstne.

1. ma, m. in sr. me, mi, š.
2. naju, naji,
3. nama,
4. naju, naji,
5. per nama,
6. s nama.

zavsetri  
spole.

## Množno.

- |                            |                      |
|----------------------------|----------------------|
| 1. mi moš., mé sr. in šen. |                      |
| 2. nas,                    | } zavsetri<br>spole. |
| 3. nam,                    |                      |
| 4. nas,                    |                      |
| 5. per nas,                |                      |
| 6. s nami,                 |                      |

## Zaimé drugiga lica.

## Edinje.

- |                     |                      |
|---------------------|----------------------|
| 1. ti,              | } zavsetri<br>spole. |
| 2. tebe, te,        |                      |
| 3. tebi, ti,        |                      |
| 4. tebe, te,        |                      |
| 5. per tebi,        |                      |
| 6. s teboj, s teho, |                      |

## Dvojstno.

- |                              |                      |
|------------------------------|----------------------|
| 1. va, m. in sr., vé, vi, š. | } zavsetri<br>spole. |
| 2. vaju, vaji,               |                      |
| 3. vama,                     |                      |
| 4. vaju, vaji,               |                      |
| 5. per vama,                 |                      |
| 6. s vama,                   |                      |

## Množno.

- |                             |                      |
|-----------------------------|----------------------|
| 1. vi moš., vé, šen. in sr. | } zavsetri<br>spole. |
| 2. vas,                     |                      |
| 3. vam,                     |                      |
| 4. vas,                     |                      |
| 5. per vas,                 |                      |
| 6. s vami,                  |                      |

## Zaimé tretjiga lica.

## Edinje.

## Moško.

1. on,
2. njega, ga,
3. njemu, mu,
4. njega, ga,
5. per njemu,
6. s njim.

## Žensko.

1. ona,
2. nje, je,
3. nji, ji,
4. njo, jo,
5. per nji,
6. s njo.

## Srednje.

1. ono,
2. njega, ga,
3. njemu, mu,
4. njega, ga,
5. per njemu,
6. s njim.

## Dvojstno.

## Množno.

1. ona <i>m. in sr.</i> , one, oni <i>š.</i>	} <i>za vse tri spole.</i>	1. oni, <i>m.</i> , one <i>š.</i> , ona, one <i>sr.</i>	} <i>za vse tri spole.</i>
2. nju, njih, jih,		2. njih, jih,	
3. njima, jima,		3. njim, jim,	
4. nju, njih, jih,		4. nje, njih, jih,	
5. per njima,		5. per njih,	
6. s njima,		6. s njimi,	

## §. 29.

Imamo tudi *lično povrativno* zaiméc, s katerim se govoreč, sami na sebe povračamo. To služi za vse tri spole, števila in lica, in nima imenvavniga padeža. Sklanja se tako:

2. sebe, se,
3. sebi, si,
4. sebe, se,
5. per sebi,
6. seboj, sebo, sabo.

## §. 30.

*Nedoločivne* zaimena tretjiga lica, ki se sklanjajo po podobi *lep*, so: *neki* ali *nek*, *nekte*, *nekak*, *nekakš*, *mnogtér*, *marsikter*, *malokter*, *vsakter*.

*Nihče* in *nekdo* imata svoje sklanjanje tako:

*Moš. in šen.**Srednje.*

1. nihče,	1. nič,
2. nikoga, nikogar,	2. ničesar,
3. nikomur,	3. ničemur,
4. nikogar,	4. nič,
5. per nikomur,	5. per ničemur,
6. s nikomur,	6. s ničemur.



*Nekdo.*

- |                |                |
|----------------|----------------|
| 1. nekdo,      | 1. nekaj,      |
| 2. nekoga,     | 2. nečesa,     |
| 3. nekomu,     | 3. nečimu,     |
| 4. nekoga,     | 4. nekaj,      |
| 5. per nekomu, | 5. per nečimu, |
| 6. s nekom.    | 6. s nečim.    |

## §. 31.

2. *Perlastivne* zaimena so s katerimi komu kaj v last perrekujemo, kakor: *moj, tvoj, svoj, njegov, njen, najin, vajin, naš, vaš*. Jih sklanjamo po podobi *lep*.

Perlastivno zaimé tretjiga dvojstniga in množniga lica *nju* in *njih* se ne sklanja povsod, nektera pa vender sklanjajo: *njun, njuna, njuno*, in *njihov-a-o*.

## §. 32.

3. *Kazavne* zaimena so tiste, ktere kažejo stvar, od ktere govorimo. Take so: *ta, tak, takšin, tisti, uni, unotin, toliki, sledin, sleherin, tolikšin, vsak*. Hodijo po podobi *lep*.

## §. 33.

4. *Nanašavne* zaimena so tiste, ktere se nanašajo na kakšino prej imenovano stvar. Take so: *kter, ktera, ktero; kterkoli, kterakoli, kterokoli; sam, sama, samo*. Te hodijo po podobi *lep*.

*Kdor* ima naslednje sklanjanje:

*Moš. in šen.**Srednje.*

1. kdor,
2. kogar,
3. komur,
4. kogar,
5. per komur,
6. s komur.

1. kar,
2. čigar, česar,
3. čimur,
4. kar,
5. per čimur,
6. s čimur.

Ravno tako se pregiba: *kdorkoli, kdorsibodi, kdormar* itd.

Zaimé *kter* ima tudi krajši podobo *ki* ali *kir*, ki se po navadi ne sklanja, postavim: *brat, ki ga rad imam; prijatelj, ki sim mu pisal.*

*Kjer, kodar, kamor* so včasi namest *kter* nanašavne, postavim: *za ljubo imaj deželo, kjer si rojen, kodar si kruh služil, in kamor še za kruham pojdeš.*

### §. 34.

5. *Prašavne zaimena*, ki se sklanjajo, so: *kter? kakšin? kakov? čigav? koliki? odkoden? kdo?*

Hodijo po podobi *lep*, sam *kdo* ima svoje lastno sklanjanje takóle:

*Moš. in šen.**Srednje.*

1. kdo?
2. koga?
3. komu?
4. koga?
5. per komu?
6. s kom?

1. kaj?
2. česa?
3. čimu?
4. kaj?
5. per čimu?
6. s čim?

R20

## Četerto poglavje.

### Glagol.

#### §. 35.

*Glagoli* so besede, ktere nam znanijo ali stan, v katerimu je kakšina oseba ali stvar, kakor: *sim, živim, spim*; ali, kaj dela, kakor: *pišem, berem*; ali kaj terpi, kakor: *me boli, sim hvaljen*.

#### §. 36.

Glagoli se imenujejo *prehajavni*, kadar pomenijo delo ali djanje, ktero iz ene stvari v drugo prehaja, kakor: *solnce greje zemljo; pastir pase živino; ovca je travo*.

Glagoli *neprehajavni* ne pomenijo nobeniga djanja iz ene stvari v drugo, kakor: *počivam, spim, sedim*.

#### §. 37.

Prehajavni glagoli imajo *djavni* ali *delavni*, in *terpivni pomen*. Takó je djavni pomen: *ljubim, prašam, cepic mlati pšenico*. Kadar pa rečem: *sim ljubljen, sim prašan, pšenica je mlatena s cepcam*, je terpivni pomen.

Neprehajavni glagoli nimajo terpivniga pomena; zato tudi te glagole krajši *srednje* imenujemo. Prehajavne pa kličemo krajši *djavne*.

## §. 38.

Kadar ima glagol djavni pomen, takrat pravimo, da ima *djavni zalog*; kadar ima terpični pomen, je v *terpičnimu zalogu*.

## §. 39.

Prehajavni glagoli imajo djavni in terpični zalog, neprehajavni pak samo djavniga.

Verh tega imajo vsi glagoli še *naklone*, *čase*, *števíla*, *lica*, *vprege*, *deležja*, *pomožni glagol*, in *podobe*.

## Naklon.

## §. 40.

Naklon je *znaniven*, kadar se pové, kaj se godí, kaj se je godilo, ali kaj se bo godilo, kakor: *prašam*, *sim prašal*, *bom prašal*.

*Vgovorivni* ali *pogajivni* naklon je, kadar si kaj vgovarjamo, pogajamo in pogodimo, postavim: *jez bi prašal*, *ako bi smel*.

*Velivni* naklon je, kadar komu kaj vevamo, vkažemo, kakor: *prašaj*, *delaj*.

Ako pa nikamor govor ne naklonemo, in nič ne okončamo, kdo, kaj, kakó, kdaj ali kam beseda leti, je *neokončavni* naklon kakor: *prašati*, *delati*, *brati*.

## Čas.

## §. 41.

Čase imamo tri, ti so: *sdajni čas*, to je, kar se sdaj godí, kakor: *gibam*; *pretekli čas*,

to je, kar se je godilo, kakor: *sim gibal*; *prihodni* čas, to je, kar se bo godilo, kakor: *bom gibal*.

### *Lice, število.*

#### §. 42,

Časi imajo po tri števila: *edinje*, *dvojstno* in *množno*; števila po tri lica: *pervo* lice, *drugo* in *tretje*.

### *Vprega.*

#### §. 43.

Glagol na koncu *pregibati* po zalogih, *naklonih*, *časih* in *licih*, se pravi *ga vpregati*.

Per nas ima glagol *tri vprege* po razločku *trojiga* konca v *pervimu* licu *edinjiga* števila *sdajnega* časa. Ti konci so *am*, *em*, *im*.

Kadar te konce v *drugakšine* premenjuješ, takrat glagol *vpregaš*, kakor: *gibam*, *gibaš*, *giba* itd.

### *Deležje.*

#### §. 44.

*Deležje* rečemo, kadar ima glagol *podobo* *perlogovo*, in je *deležin* nekaj *glagolovih lastnost*, nekaj *pergolovih*, kakor: *gibajoč*, *gonjen*. *Gibajoč* ima *sdajni* čas in *djavni* zalog, pa *zamoremo* tudi reči: *gibajoče stvari*. *Gonjen* ima *pretekli* čas in *terpivni* zalog, in *zamoremo* tudi reči: *gonjen jelen*.

*Pomožni glagol.*

## §. 45.

Glagol *sim* pomaga izobraziti pretekli in prihodni čas, kakor tudi terpivne čase, zato ga imenujemo *pomožni glagol*; postavim: *sim delal*; *bom delal*; *sim ganjen*; *sim bil ganjen*; *bom ganjen*.

*Podoba.*

## §. 46.

Naši glagoli imajo trojo podobo.

Glagoli prve podobe imajo konec *am*, kakor: *gibam*, in pomenijo delo, to je, kaj je v delu, in še ni dodelano. Tadaž takih navadni pomen je *delavin*; zato tudi take glagole s koncam *am* imenujemo *delavne*.

Glagoli druge podobe imajo konec *em*, kakor: *ganem*, in pomenijo storjenje, to je, kaj se zgodi, kaj je dodelano ali storjeno. Tadaž takih navadni pomen je *storiven*; in zato glagole s koncam *em* imenujemo *storivne*.

V tretji podobi imajo glagoli konec *im*, kakor: *gonim*. Ti imajo sicer pomen ali prve ali druge podobe, vendar zraven tega še pomenijo, de ali njih delanje ali storjenje je polno in celo, ali silno in močno, ali naglo in hitro, ali težko in trudno, in de vselej svoje delo ali storjenje ali dopolnujejo, ali dopolnijo. Zato jih imenujemo *dopolnivne*.

## O p o m b a.

Vender nekteri glagoli, desiravno imajo konec *am*, niso delavni, ravno tako niso vsi s koncam *em* storivni.

## Vprega pomožniga glagola.

## §. 47.

Prejdi pridemo do vprege drugih glagolov, postavimo sem vprego pomožniga *Sim*.

## Znanivnivni naklon.

*Sdajni čas.*

Edinje.	Dvojstno.	Množno.
1. sim,	1. sva, <i>šensko</i> sve (i),	1. smo,
2. si,	2. sta, „ ste (i),	2. ste,
3. je.	3. sta, „ ste (i).	3. so.

*Prihodni čas.*

## Edinje.

1. bom, bodem,
2. boš, bodeš,
3. bo, bode.

## Dvojstno.

1. bova, bodeva, *šensko*. bodeve (i), ali bove (i),
2. bota, bodeta, bosta „ bote, bodete, boste (i),
3. bota, bodeta, bosta, „ bote, bodete, boste (i).

## Množno.

1. bomo, bodemo,
2. bote, bodete, boste,
3. bodo, bodejo, bojo.

*Pretekli čas.*

## Edinje.

## Dvojstno.

1. sim	} bil, -a, -o.	sva, sve (i)	} bila, -e, -a.
2. si		sta, ste (i)	
3. je		sta, ste (i)	

## Množno.

1. smo
  2. ste
  3. so
- |   |               |
|---|---------------|
| } | bili, -e, -e. |
|---|---------------|

## Vgovorivni ali pogajivni naklon.

*Sdajni čas.*

*bi*, za vse tri lica in števila.

*Pretekli čas.*

*Edinje*: bi bil, -a, -o; *dvojstno*: bi bila, -e, -a;  
*množno*: bi bili, -e, -e.

## Velivni naklon.

## Edinje.

## Dvojstno.

- |                   |  |
|-------------------|--|
| 1. bodi, naj bom, | 1. bodiva, bodive (i),                   |
| 2. bodi,          | 2. bodita, bodite (i),                   |
| 3. bodi, naj bo.  | 3. bodita, naj sta, naj bota, naj bosta, |
- šen.* bodite (i), naj ste (i), naj bote (i), naj boste (i).

## Množno.

1. bodimo,
2. bodite,
3. naj bodo, naj so, naj bodejo, naj bojo.

## Neokončavni naklon.

*Cel. biti.*

*Persekan. bit.*

## Deležje.

*Sdajn. časa.* bijoč (nenavadno).

*Pretekl. časa.* bil, -a, -o, (bil, bla, blo).  
bivši, -ša, -še (nenavadno).

## Namestno deležje.

Bodoč (nenavadno).

## Glagolsko ime.

Bitje.

## Opombe.

a. Ličnih zaimen ne perstavljam o glagolam, ker so že zapopadene v zadnjimu zlogu vsake glagolske



pregbe; razun kadar bi znala pomota biti, ali kadar je treba govoru pertisk dati.

b. Pogajivni naklon delajo po notriško in primorsko takole: *bim, biš, bi, bismo, biste* itd.

### §. 48.

Kadar rečemo, de nekaj ni, takrat zložimo nikavno besedo *ne* s glagolam *sim* v sdajnimu času znanivnimu naklonu, in pravimo: *nisim, nisi, ni, nisva, nista, nista, nismo, niste, niso*. Drugih časev ne zlagamo, ampak rečemo: *ne bi, ne bom, ne bodi, ne biti, bi ne bil* itd.

### §. 49.

Sdaj hočemo pa viditi vprego drugih glagolov, kateri se s majhnimi premembami vsi takole pregibajo.

## Vprega glagolska.

### Djavni zalog.

#### Znanivni naklon.

##### Sdajni čas.

##### Edinje.

<i>Per. podoba</i>	<i>Drg. podoba.</i>	<i>Trt. podoba.</i>
1. gibam,	ganem,	gonim,
2. gibaš,	ganeš,	goniš,
3. giba.	gane.	goni.

##### Dvojstno.

1. gibava (ve, vi),	ganeva (ve, vi),	goniva (ve, vi),
2. gibata (te, ti),	ganeta (te, ti),	gonita (te, ti),
3. gibata (te, ti).	ganeta (te, ti).	gonita (te, ti).

## Množne.

<i>Prv. podoba.</i>	<i>Drg. podoba.</i>	<i>Trt. podoba.</i>
1. gibamo,	ganemo,	gonimo,
2. gibate,	ganete,	gonite,
3. gibajo.	ganejo.	gonijo.

*Pretekli čas.*

## Edinje.

1. sim	} gibal, -a, ganil, -a, -o.	} gonil, -a, -o.
2. si		
3. je		

## Dvojstno.

1. sva	} gibala, -e, ganila, -e, -a.	} gonila, -e, -a.
2. sta		
3. sta		

## Množno.

1. smo	} gibali, -e. ganili, -e.	} gonili, -e.
2. ste		
3. so		

*Prihodni čas,*

1. bom	} gibal, -a, ganil, -a, -o.	} gonil, -a, -o itd.
2. boš		
3. bo		

## V govorivni ali pogajivni naklon.

*Sdajni čas.*

bi gibal, -a, -o, itd.	ganil, -a, -o.	gonil, -a, -o.
------------------------	----------------	----------------

za vse tri lica.

*Pretekli čas.*

1. bi bil	} gibal, ganil, -a, -o.	} gonil, -a, -o.
2. bi bila		
3. bi bilo		

itd.

## Velivni naklon.

## Edinje.

*Prv. podoba.**Drg. podoba.**Trt. podoba.*

- |                       |                  |                  |
|-----------------------|------------------|------------------|
| 1. gibaj (naj gibam), | gani(naj ganem), | goni(naj gonim), |
| 2. gibaj,             | gani,            | goni,            |
| 3. gibaj (naj giba).  | gani(naj gane).  | goni (naj goni). |

## Dvojstno.

- |                      |                  |                  |
|----------------------|------------------|------------------|
| 1. gibajva (ve, vi), | ganiva (ve, vi), | goniva (ve, vi), |
| 2. gibajta (te, ti), | ganita (te, ti), | gonita (te, ti), |
| 3. gibajta (te, ti). | ganita (te, ti). | gonita (te, ti). |

## Množno.

- |                |             |             |
|----------------|-------------|-------------|
| 1. gibajmo,    | ganimo,     | gonimo,     |
| 2. gibajte,    | ganite      | gonite,     |
| 3. naj gibajo. | naj ganejo. | naj gonijo. |

*Neskončavni naklon.*

- |                         |         |         |
|-------------------------|---------|---------|
| cel. gibati,            | ganiti, | goniti, |
| <i>persekan.</i> gibat. | ganit.  | gonit.  |

## Deležje.

*Sdajnega časa.*

- |          |          |
|----------|----------|
| gibajoč. | gonijoč. |
|----------|----------|

*Preteklega časa.*

- |        |        |        |
|--------|--------|--------|
| gibal. | ganil. | gonil. |
|--------|--------|--------|

*Namestno delešje.*

- |                                     |  |
|-------------------------------------|--|
| gibajoč (ali gibaje ali<br>gibama). | gonijoč<br>(druge tudi s kon-<br>cam é <i>stajé, sede</i> ). |
|-------------------------------------|--|

*Glagolsko ime.*

- |          |           |           |
|----------|-----------|-----------|
| gibanje. | ganjenje. | gonjenje. |
|----------|-----------|-----------|

*Terpiivnega zaloga delešje.*

- |        |         |         |
|--------|---------|---------|
| giban. | ganjen. | gonjen. |
|--------|---------|---------|

Po teh treh obrazih hodijo glagoli vsih treh podob, vsak po svojemu končanju.

## §. 50.

*Terpivni zalog.*

*Sdajni čas.* Sim ganjen, itd.

*Pretekli čas.* Sim bil ganjen, itd.

*Prihodni čas.* Bom ganjen, itd.

*Pogajivni naklon.* Bi bil ganjen, itd.

*Neokončavni naklon.* Ganjen biti, itd.

## O p o m b a.

Nekteri glagoli imajo svoj posebni prihodni čas s predstavkam podloga *po*, ti so: *pobešim, podirjam, pojdem, pojezdim, polezem, poletim, ponese, popeljam, pošinem, potečem, povlečem, porečem.*

Razun *porečem* vsi drugi pomenijo gibanje od nekod nekam.

*Obrazenje časov in naklonov.*

## §. 51.

Vse pregbe izvirajo ali iz sdajnega časa, ali iz neokončavnega naklona.

## I. Iz sdajnega časa.

## 1. Iz perviga lica :

a. Velivni naklon, če premenjaš *am* v *aj*; *em*, *im* v *i*; *ém* v *ěj*, kakor: *čakam, čakaj*; *tresem, tresi*; *ljubim, ljubi*; *jem, jej*.

b. Namestno deležje perve podobe, kadar stavimo *áje* ali *áj* namest *am*, kakor: *skrivam, skriváje, skriváj*.

2. Iz množnega tretjiga lica sdajno deležje s perstavkam *ó* kakor: *igrajo: igrajoč*,

II. Iz neokončavnega naklona izvirata preteklo in terpivno deležje, ako spremenjamo kouce :

*ati v al, in an, prašati, prašal, prašan.*

*eti v el in et, vzeti, vzeti, vzeti,*

*iti v il in en, buditi, budil, buden.*

Iz terpijniga deležja pride glagolsko ime s perstavkam zloga *je*, kakor: *prašan, prašanje*.

## *Nevpravni glagoli.*

### §. 52.

Glagole, kateri svoje čase in naklone drugači izobrazujejo, imenujemo *nevpravne glagole*.

#### I. Nevpravni glagoli s koncem *am*:

*Dam* ima v drugim licu dvojstn. in množn. *dasta, daste*; v 3. licu množn., sdajn. č. *dajo* ali *dajó*, ali *dado* ali *dadé*. V drugim je vpravin.

*Gledam* ima velivn. nakl. rajši: *glej, glejva, glejta, glejmo, glejte*, namest *gledaj* itd.

*Imam*, vel. *imáj, imeti, imel* ali *imal, imét, imanje*.

*Nimam*, ne *imáj, ne imeti, ne imel, ne imet, nimanje*.

#### II. Nevpravni glagoli s koncem *em*.

*Bèrem, bëri, brati, bral, bran.*

*Bijem, bij, biti, bil, bit.*

*Brèdem, bredi, bresti, bredel, bređen.*

*Brijem, brij, briti, bril, brit.*

*Brišem, briši, brisati, brisal, brisan.*

*Crèm ali evrèm, cri, creti, cverl, cvert.*

*Çvetem ali cvedem, cveti, cvesti, cvetel ali cvel.*

*Çujem, çuj, çuti ali çuvati, çul ali çuval, çujoč ali çuječ, çuvenje ali çuvanje.*

*Darujem ali darovam, daruj ali darovaj, darovati, daroval, darovan.*

Dém, dés, dé, déva, désta; démo, déste, déjo: déj, naj dé; déjva, déjta; déti, dél, dét. Vender ima tudi: denem, deni, djati, djal, djan ali dénen.

Denem ali dém, deni ali dej, djati ali deti, djal ali del, djan ali dét.

Derem, deri ali dri, dreti, derl, dert.

Dojdem, dojdi, došel, kakor *idem*.

Dolbem, dolbi, dolbsti, dolbel, dolben.

Gibljem ali gibam, giblji in gibaj.

Gnetem ali gnedem, gneti, gnesti, gnetel, gneten.

Godem, godi, gosti, godel, goden.

Gospodujem ali gospodvam, gospoduj ali gospodvaj, gospodvati, gospodval.

Gredem, gredeš, grede; gredeva, gredeta; gredemo, gredete, gredejo; ali pa grem, greš, gre, itd.

Namestno deležje: gredé ali gredej.

Grejem, grej, greti, grel, gret.

Grizem, grizi, grizti, grizel, grizen.

Gugljem in gugam, guglji in gugaj.

Hočem ali čem, hóti, hoteti, hotel (hotla-o) ali tel, tla, tlo, ali tel, téla, télo.

Hropem, hropi, hropsti, hropel.

Idem, ideš, ide; ideva, ideta; idemo, idete, idejo; prihodn. pojdem, pojdeš itd.; ali bom šel, šla, šlo itd.; idi, idiva, projdiva, pojva ali pejva, pojdita, pojta ali pejta, idimo, pojdimo, pojmo; iti; idoč, idejoč; šel, šla, šlo. Tako vpregamo vse s *idem* zložene, kakor: dojdem, odidem, najdem, pridem, zajde se, zajdem, vjidem.

Imenujem ali imenvam, imenuj ali imenvaj, imenvati, imenval, imenvan.

Išem, iši ali iskaj, iskati, iskal, iskan.

Izujem, izuj, izuti, izul, izut.

Jém, jěš, jé, jéva, jěsta; jémo, jěste, jéjo ali jedó; jěj, jějva; jěsti, jedóč, jědel, jěden.

Jemljem, jemlji, jemati, jemal, jeman (v zloženih — jet, kakor: izjemam ali izjemljem, izjet itd.

Kažem, kaži, kazati, kazal, kazan.

Klepetam ali klepečem, klepetaj, klepetati, klepetal, klepetan.

Klepam ali klepljem, klepaj in kleplji.

Kličem, kliči, klicati, klical, klican.

Klujem ali klavam, kluj ali kluvaj, kluvati, kluval, kluvan.

Kmetujem ali kmetovam, kmetuj ali kmetvaj, kmetvati, kmetval.

Kolem, koli, klati, klal, klan.

Kolnem, kolni, kleti, klel, klet.

Kradem, kradi, krasti, kradel, kraden.

Krešem, kreši ali kresaj, kresati kresal, kresan.

Krijem, krij, kriti, kril, krit.

Kujem ali kovam, kuj ali kovaj, kovati, koval, kovan.

Kupujem ali kupovam, kupuj ali kupovaj, kupval.

Kupčujem ali kupčovam, kupčuj ali kupčovaj, kupčovati, kupčoval.

Ležem, lezi, leži, legel, ležen.

Lijem, lij, liti, lil, lit.

Lizem, liži ali lizaj, lizati, lizal, lizan.

Manem, mani, meti, mel, met.

Mazem, máži ali mazaaj, mazati, mazal, mazan.

Mečem, meči ali metaj, metati, metal, metan.

Melem, meli ali mli, mleti, mlel, mlen ali mlet.

Merjem, mri, mreti, mrel.

Metem ali medem, meti, mesti, metel, meten.

Minem, mini, minuti in miniti, minul in minil.

Molzem, molzi, molzti ali mlezti, molzel, molzen.

Morem, mózi moči, mogel.

Načnem, načni, načeti, načel, načet.

Nesem, nesi, nesti, nesel, nesen.

Nočem ali nečem, ne hoti ali nóti, ne hoteti ali ne-téti nótel (tla-o) ali ne hotel, ne hotla, ali ne tel, ne téla, ne télo, ali ne tla, ne tlo.

Objamem, objami ali objemi, objeti, objel, objet.

Obujem, obuj, obuti, obul, obut.

Odprem, odpri, odpreti, odperl, odpert. Takó tudi vse iz *prem* zloženi: oprem, perprem, razprem, zaprem, vprem itd.

Orjem ali oram, orji ali oraj, orati, oral, oran.  
 Oznanujem, oznanuj ali oznanvaj, oznanvati, oznanval, oznanvan.

Padem, padi, pasti, padel, padel.

Pasem, pasi, pasti, pasel, pasen ali pašen.

Pečem, peci, peči, pekel, pečen.

Perem, peri, prati, pral, pran.

Pijem, pij, piti, pil, pit (tudi pijen in pijan.)

Pišem (čerke), piši, pisati, pisal, pisan.

Pišem ali piham, pihaj in piši, pihati, pihal, pihan.

Pletem ali pledem, pleti, plesti, pletel, pleten.

Pnem (iz tega zloženi imajo, pni, peti, pel, pet, kakor): odpnem, odpni, odpeti, odpel, odpet.

Pojem, poj, peti, pel, pet.

Povém, povej ali pòvi, povédati, povédal, povédan.

Takó tudi: dopovém, ispovém itd.

Predem, predi, presti, predel, preden.

Prejmem, prejmi, prejeti, prejel, prejet.

Prestanem, prestop, prestati, prestal, prestan. Takó tudi vsi iz *stanem* zloženi.

Primem, primi, prijeti, prijel, prijet.

Pustujem, pustuj ali pustvaj, pustvati, pustval.

Rasem, ali rastem, rasi, rasti, rasel, ali rastel, rašen.

Rečem, reci, reči, rekel, rečen, rekoč.

Režem, reži ali rezaj, rezati, rezal, rezan.

Rijem, rij, riti, ril, rit.

Rjovem ali rjovim, rjovi, rjovéti ali rjuti, rjul ali rjovel.

Ropočem ali ropotam, ropotaj, ropotati, ropotal.

Rujem ali ruvam, ruj ali ruvaj, ruvati, ruval, ruvan.

Sečem, seci, seči, sekel, sečen.

Sejem, sej, sjati, sjal, sjan.

Sežem, sezi, seči, segel, sežen.

Skubem, skubi, skubsti, skubel, skuben.

Snamem, snami, sneti, snel, snet.

Snujem ali snovam, snuj ali snovaj, snovati, snoval, svovan.

Sopem, sopi, sopsti, sopel (sopen).



Stane me, stani me, stati koga, stalo me jc.

Stelem, steli, stlati, stlal, stlan.

Steržem ali strugam, sterži ali strugaj, stergati ali strugati, stergal ali strugal, steržen ali stružen.

Strižem, strizi, striči, strigel, strižen.

Sújem ali suvam, súj ali suvaj, suvati, suval, suvan.

Šujem, súj, suti, sul, sùt.

Šegatam ali šegačem, šegataj, šegetati, šegetal, šegetan.

Šipam ali šipljem, šipaj ali šiplji.

Škripljem in škripam, škriplji in škripaj.

Stejem, štej, šteti, štel, štet.

Tarem ali terem ali trem, tri ali tèri, tretí, terl, tert.

Tečem, teci, teči, tekel, tečen.

Tepem, tepí, tepsti, tepel, tepen.

Tešem, ali tesam, tesaj ali teši, tesal, tesan.

Tipljem ali tipam, tiplji ali tipaj.

Tkem ali tkam, tkaj ali tki, tkati, tkal, tkan.

Tolčem, tolci, tolči, tolkel, tolčen.

Trepečem ali trepetam, trepetaj, trepetati, trepetal.

Tresem, tresi, tresti, tresel, tresen.

Varujem ali varvam, varuj ali varvaj, varvati, varval, varvan.

Vém, v sdajn. času kakor jém; vel. védi, védiva, védita; védimó, véдите, naj véjo ali vedó; véditi, védel, véden. Takó tudi izvém, zvém in zavém se.

Vérujem ali vérvam, véruj ali vervaj, vervati, verval, vervan.

Veržem, verzi, verči ali vreči, vergel, veržen.

Véžem, veži ali vezaj, vezati, vezal, vezan.

Vijem, vij, viti, vil, vit.

Vjamem, vjami ali vjemi ali vjmi, vjeti, vjel, vjet.

Vnamem, vnamí ali vni, vneti, vnel, vnet.

Vnemljem ali vnemam, vnemaj, vnemati, vnemal, vnet.

Vzamem, vzami ali vzemi, ali vzmi, vzeti, vzal, vzet.

Začnem, začni, začeti, začel, začet.

Zajmem, zajmí, zajeti, zajel, zajet.

Zdihujem, zdihuj, zdihvati, zdihval.

Zibljem in zibam, ziblji in zibaji.

Zrem, zri, zreti, zrel, zert.  
 Zajnem ali žanjem, zajni, žeti, žel, zet.  
 Zenem, ženi, gnati, gnal, gnan.  
 Žgèm, žgi, žgati, žgal, žgan.  
 Zmem, žmi, žmeti, žmel ali žel, žmet ali zet.  
 Zrem, žri, žreti, žerl, žert.

### III. Nevpravni glagoli s koncam im.

Bežim, beži, bežati, bežal.  
 Bobnim, bobni, bobneti, bobnel.  
 Boli me, bòli me, boléti, bolet.  
 Deržim, derži, deržati, deržal, deržan.  
 Dišim, diši, dišati, dišal, dišan.  
 Gasim, gási, gasiti, gasil, gašen.  
 Gorim, gòri, goretí, gorel.  
 Jezim, jezi, jeziti, jezil, jezen in ježen.  
 Ležim, lèži, ležati, ležal, ležan.  
 Mižim, miži, mižati, mižal.  
 Molim, moli, moléti, molel, molèn.  
 Režim, rèži, režati, režal.  
 Serbí me, naj me serbi, serbèti, serbel.  
 Skerbim, skerbi, skerbeti, skerbhel, skerbljen.  
 Spim, spi, spati, spal, span.  
 Štožim, stoji ali stoj, stati, stal, stan.  
 Šumim, šumi, šumèti, šumel.  
 Tišim, tiši, tišati, tišal, tišan.  
 Želim, žéli, želéti, zelet, zelen.  
 Živim, živi, živeti, živel, življen, itd.

a. Razun tega delajo konci: *bim*, *mim*, *pim*, *vim* terpivno deležje radi na *ljen*; *dim* na *jen*; *nim*, *rim* na *njen*, *rjen*; *sim* in *stim* na *šen*; *zim* pa *žen*; kakor:

ljubim, ljubljen;	vadim, vaje;
dobim, dobljen;	gradim, grajen;
lomim, lomljen;	gonim, gonjen;
kupim, kupljen;	kurim, kurjen;
stavim, stavljen;	morim, morjen;
lovim, lovljen;	prosim, prošjen;
vozim, vožen itd.	čistim, čišen, itd.

b. Konec *tim*, ima per srednih glagolih *éti* in *el*; ravno také konec *vim*; konec *čim* pa *ati* in *al*, kakor:

hitim, híti, hitéti, hitel, hiten;  
živim, žívi, živéti, živel, življen;  
klečim, kléči, klečati, klečal.

### O p o m b a.

1. Glagoli perve podobe, tudi vpravni, imajo konec *lem* ali *ljem*, tade samo v sdajnimu času in velivnimu naklonu, kakor: *dremam*, *dremljem*, *dremliji* ali *dremaj*.

2. Vsi zloženi glagoli hodijo veči del po stopinjah svojih do sdaj razločenih prvoobraznih, tudi takrat, kadar se spremenjajo iz djavnih v srednje.

## Peto poglavje.

### Predlog.

#### §. 53.

*Predlogi* so besedice, ktere predlagamo drugim besedam za kazatev, kakó se reč na reč nanaša, kakor: *Peter gre memo mene*; *memo* je predlog, ker pokaže, kakó se *Peter* proti meni zaderži.

#### §. 54.

*Predlogi* so eni *neločljivi*, to je, kteri se s drugimi besedami spopadejo v eno besedo, in nikoli sami ne stojé, ter se nikdar ne dajo od

njih ločiti. Taki so: *pre, raz, spre*, postavim: *pretergan, raztergan, spremenjam*.

Drugi so *ločljivi*, to je, kateri ali sami stojé, ali pa se tudi s drugimi besedami spopadejo, pa se dajo ločiti; kakor: *brezdušen, dodajam* itd.

### §. 55.

Predlogi devajo imena, perloge in zaimena v kakšin *neravni padež*, to je, ne v imenvavhiga, kateri sam je *raven*, temuč v kteriga drugiga, ktere vse kličemo *neravne*.

*a.* Predlogi, kateri hočejo *rodivniga*: *od, do, iz, brez, prék* in *blizo*; pa tudi vsi spopadeni, kakor tudi vsi tisti, kateri so na sebi iména ali narécja: *izmed, namesti, krog, okoli, memo, mem, poleg, pričo, razun, spod, spred, sred, vunaj, verh, više, zavolj, zastran, ali obstran, zgoraj ali zgorej, znotri, zravno, zraven, zyunaj, zunaj* itd.

*b.* Predlogi, kateri hočejo *dajavniga*: *k* in *h*, *proti, naproti, naprot, nasprot, naprej*.

**O p o m b a.** 1. Namest *k* stavimo *h* pred glasom *g, k, s, k, š, c, č*.

2. *Naproti, nasproti* in *naprej* vselej zad stojé.

Predlog *zoper* včasi hoče tudi dajavniga na prašanje: komu *zoper*? in stoji zad za imenam, postavim: *meni zoper delaš*.

*c.* Predlogi, kateri hočejo *toživniga*:

1. Vselej ga hočejo: *skoz, za, čez*.

2. Na prašanje: kam? *doklej?* kam neki?

*Arpa laj*

ob: *ob čast priti.*

med, mej: *med otrobe, mej kolesa.*

na: *na goro; na drugi dan; na Dunaj.*

nad: *nad Turka so šli.*

po: *po koga grem.*

pod: *pod streho stopim.*

za: *za zid se skrijem.*

v: *idi v šolo.*

*d. Predlogi, kateri hočejo skazavniga:*

1. Vselej ga hočejo: *per ali pri.*

2. Na prašanje: *kje? kako? kdaj?*

na: *na kolah.*

o, ob: *ob šestih pride: o binkuštih.*

po: *po planinah se živina pase; po delav-  
nikih pride praznik.*

v: *v šoli se veliko dobriga učimo.*

*e. Predlogi, kateri kočejo storivniga:*

1. Vselej: *s, so, zo.*

2. Na prašanje: *kje?*

med, mej: *mej hišama je njiva.*

nad: *nad nama je lepo nebo.*

pod: *pod gabram se hladiva.*

pred: *pred nama je zelena trata.*

za: *za nama je šel.*

## Šesto poglavje.

### Narečje.

#### §. 56.

*Narečje pové, kakó, kje in kdaj se kaj  
godi, postavim: drugači mislim; tukaj sim;*

*drevi pojdem. Drugači, tukaj, drevi so narečja, ker narekvajo, kakó so namenjeni glagoli: mislim, sim, pojdem.*

Vsak perlog po vsih stopnjah merjenja je narečje, ako ga glagolu perložimo, postavim: *mladenič lepo bere, lepši piše ko lani, se nar lepši vede.*

Verh teh iz perlogov vzetih narečij imamo še veliko drugih. Take so:

*a. Na prašanje: Kje?*

blizo, bližej, nar bližej; daleč, dalj ali dljé; drugej, kjerkol, lih tam, neki; nikir, nikdir; notri, ondi, poleg, povsod, proč, semtertje, spod, sred, štric, zad, zdol, zdolaj, zgor ali zgoraj, znotri ali znotraj, zraven ali zravno, zuni, ali zunaj, tam, tamki ali tamkej, tuki ali tukaj ali tù, vmes, vunaj, vunod ali unod.

*b. Kod?*

kodar, drugod, tod ali letòd, skoz, skoz in skoz onod, vunod, prek, nekod.

*c. Od kod?*

od kodar, od daleč, od drugod, od nekod, od onod, od ondod, od tod, od unod.

*d. Kolikokrat? kolikrat?*

tolikokrat ali tolikrat, pogosto, poredko, spet ali zopet, časi ali včasi, malokrat, manjkrat, dostikrat, večkrat itd. s perstavkam krat.

*e. Koliko?*

dovolj, dosti, malo, manj, enmalo ali némalo, nekaj, saj ali vsaj, toliko ali tolko, veliko, več, narveč, preveč, odveč.

*f. Kdaj?*

berž, danas ali dans ali dnes, davi, davno ali zdavno, dopoldne, drevi, jederno ali jadreno, jutri ali zajtro, kadar, kadarkoli, kadaj ali kdaj, ali nekaj, ali nekidan ali nekdej, kmal ali kmalo, koj ali tkoj, lani, letas, lib, lih prav, napósled ali zadnič, nikdar ali nikoli, novič ali znoviga ali znovo, nocoj, opoldne, opolnoči, pojutrinim ali pojutrišnim, popoldne, popred ali poprej, počasi, pred ali prej, predlani ali predlanskim, predvčeraj ali predvčerajšnim, ravno, sicer ali scer, skor ali skoro, aliskoraj, snoči, še, tačas ali takrat ali tadaj, unidan, vedno, vselej, včeraj, včas ali včasi, časama ali sčasama, čedalje, zdaj ali sdaj ali sadaj, zdaj zdaj, zdajci, zgodaj ali zgoda, zarano, zmiraj ali zmiram, zvečer, že ali vže ali vre.

*g. Doklej?*

do, dokler, dokle, dotle, dozday.

*h. Kakó?*

bolj, clo, drugači, inak ali inako, kakor, na glas, napak ali nápek, rado, posebej, posebno ali sosebno, samótež, skup ali vkup ali vkupej, ritnisko, takó, takó kakor, tako kako, zaston ali zastoju, zlasti, zlo, znak.

*i. Kam?*

deloč, dalje, doli, drugam, gori ali gor, kamor, kamor kóli, kviško, memo ali mem, na, na dvoje, naprej, nárazen ali saksebi, nazaj, nazdol, nekam, nikamor, notri, okoli, prek, proč, sem ali lèsem ali sè, tje ali tjekej, semtertje, vun ali vunkej.

k. Kako silno?

komej ali komaj, prav, skoro ali skoraj, zlo, clo.

l. Je li? ali ne?

blezo ali blez, je (kaj pa de! kaj pa!) ne, clo ne, kratko nikar ne, po nobeni ceni ne, jávalne, nikar, nikar ne, nikarta, nikarte, pač, morebit, znabit, morde, res, zares.

m. Zakaj? za to, zavolj, tjer ali kjer.

n. Doklej? dotlè, doklè.

o. Dokorej? dosorej.

p. Obkorej? obsorej.

r. Odklej? s mladiga itd.

#### O p o m b a.

1. Vse te prašanja so tudi narečja, kakor njih odgorori.

2. Na prašanje: kakó? odgovarjajo tadi namèstne deležja, pa tudi imena in perlogi v storivnimu padežu brez predloga in s koncam *ama* ali *oma*, postavim: *skrivaj*, *skakama*, *nategama*, *stojè*, *gredè*; *tihama*, *védama*, *mahoma* itd.

## Sedmo poglavje.

*Vez.*

§. 57.

*Vez* je besedica, ktera skup veže dve ali več drugih besed, dva ali več stavkov govorjenja.

Vezi so devetère:

1. Vezavne in rãzproživne: ino, in, i; ter; tudi; kakor, tudi; kar-, toliko; kakor-, takó;



li-al; če več-tim več; ne samo-še veliko več, nekaj-nekaj; ko-to; ne-ne; če manj-tim manj; niti-niti.

2. Ločivne: pa, pak, temuč, ampak, ali, ne-temuč, ne-ampak, ne li-ampak tudi, desiravno-vender.

3. Pogajivne ali vgovorivne: ako, ak, če; ako bi, če bi; ako ne, če ne; de li, ako li; če li; dokle, dokler; li.

4. Nasprotivne ali suprotivne: ali; ali-ali; pak, pa; li, samoč, vender.

5. Dovoljivne: desilih, ako lih, desiravno, sicer, scer.

6. Vzrok znanivne: ker, tjer, dokler; de, de bi, deb'; zatorej, torej, za to, tadaj.

7. Sklepavne: tedaj, tadaj, torej, zatorej, zato, zavolj tega, za tega voljo; potem ker.

8. Verstivne: verh tega, zravno tega ali zraven tega; potle, potlej, naposled, zadnič.

9. Permerjavne: ko, kòt, lih.

## Osmo poglavje.

### *Medmet.*

#### §. 58.

*Medmeti* so besedice, s katerimi damo na znanje kakšnin občutik naše duše; so glasi naših občutkov, ktere med naš govoro vmes méčemo.

Per nas navadni medmeti so:

1. Oglas veselja: ju! ju ju! juhej! hajsasa! hópsasa! hajsas! hojà! hujà!

2. Oglas žalosti: ah! oh! o! joj! o joj!  
jojmene! jojmenasta! gorjé! gorjé meni!

3. Oglas začudenja: ô! ô! ov! tète! ni  
mogoče!

4. Oglas zapazenja ali obnaglenja: ohò!  
hà! hahà!

5. Oglas podbudenja: àla! nò! nuj! nujte!  
li na noge!

6. Oglas tihiga klicanja: st! bst!

7. Oglas glasniga klicanja: ôj! ôjte! čaj!  
nà! najte!

8. Oglas gnusenja: pej! ba! bah!

*Matthias Korjiz*



## Tretji odsek.

### Vezanje.

#### §. 59.

*Vezanje* uči samotne besede vezati v skup deržeče govorjenje.

K temu nam je treba vediti, kakó se besede mej seboj sklepajo in skladajo; potem pa tudi, kakó še besede slediti imajo v celih izrekih in stavkih govorjenja.

### Pervo poglavje.

#### *Sklad besedi mej seboj.*

##### 1. Sklad imen s imeni.

#### §. 60.

Dva imena, ali njih več stavimo *v en in ravno tisti padež*, kadar so s vezmi mej seboj sklenjene; in kadar eni reči več imen damo, postavim: *solnce sveti dobrim in hudobnim. Nisim najdel ne gospodarja, ne hlapca, ne dekle doma. Gorica stoji na reki Soči.*

## §. 61.

Ime, ktero odgovarja na prašanje: čigav? premenjamo v *perlastivni perlog*, če stoji zgolj samo, in ga skladamo v spolu, številu in padežu s drugim imenom; če pa ni zgolj samo, ga stavimo v rodivni padež, kakor: *očetova hiša je lepa. Jakobova Micika je marliva. Hiša vašiga očeta ni tako lepa. Ančika našiga Jakoba je tudi marliva.*

## Opomba.

Imenam možkim in srednjim v edinim pomenu perstavljamo *ov, a, o* ali *ev, eva, evo*, kakor: *Petrov, teletov, pastirjev, stričev*; ženskimi perdevamo *in*, kakor: *Micin, nevestin*. V splošnim pomenu pa pristavljamo imenam brez razločka spola *ski, ški* ali *ovski*, kakor *zidarski, laški, goriški, judovski*; imena živih stvari vsih treh spólov dobivajo v splošnim pomenu *ji, a, e*: *gadji, otročji, mišji, telečji* itd.

## §. 62.

Kadar *en del celiga* imenujemo, pride ime celiga v rodivni padež. Ravno tako pridejo v ta padež imena, ktere *lastnost, podobo, težo, velikost, vrednost, število* itd., kake reči pomenijo, postavim: *kos kruha; voz sená. Mladenič dobrija serca; sneg je bele barve.*

## 2. Sklad perloga s imenam.

## §. 63.

Perlog stoji ali pred, ali za imenam, kakor je lepši, in ga v ravno tisti spol, število in pa-

dež devamo, v katerimu je njegovo ime, postavim: *zdrava pamet sreča velika. Bog je gospodar premoženja našiga.*

### §. 64.

Nekteri perlogi devajo ime svojiga predmeta v rodivni padež, kakor so: *boječ, deležin, dovoljin, kriv, maren, pomliv, potrebin, pozabliv, sit, snaden, vesel, želin*, itd. postavim: *časti marin; kriv tatvine.*

### §. 65.

Dajavni padež hočejo perlogi: *dopadljiv, enak, koristen, lastin, ljub, perličin, permerjen, podobin, pòkorin, poslušen, prijetin, spodobin, zvest*, postavim: *dobri so Bogu dopadlivi.*

### §. 66.

Toživniga s predlogam *na* hočejo: *gluh, hrom, imeniten, slab, slep, sloveč, vbožin*, na pr. *na éno okò slép, na eno uhò gluh* itd.

## 3. Sklad zaimen.

### §. 67.

Sklanjavne zaimena skladamo s imeni ravno tako, kakor perloge, v spolu, številu in padežu.

### §. 68.

Višji in imenitnejši ljudi, ktere poštujejo, imenujemo s *vi* namest *ti*, *oni* namest *on*, kakor:

*oče! vi ste rekli, de me bote v šolo dali. Gospod učenic nas veliko lepiga učijo.*

### §. 69.

Namest *mene, meni, tebe, tebi*, itd. pravimo krajši *me, mi, te, ti, se, si, ga, mu, je, ji, je, jih, jima, jim*, kadar odkazan glagol v stavku stoji, kakor: *daj mi bukve; ne dam jih, kir so me drago stale.*

Stavimo pak: *mene, meni, tebe, tebi, sebe, sebi*, itd., kadar ni v stavku odkazaniga glagola; kadar potis na-nje devamo; in kadar imajo predlog pred seboj, postavim: *Komu boš bukve dal? — njemu. Meni nisi pokorin, ki sim tvoj učenik? Per njemu je bil.*

### §. 70.

Zaimé *sebe* ali *se* veljá za vse lica in števila, ravno tako tudi perlastivno *svoj*, kadarkoli se govor nazaj povrača, postavim: *bojim se, bojiš se, boji se; bojva se*, itd. *Poštuj svoje stariše. Varvajmo svojiga blaga.*

Kadar se pa govor ne povrača, ločimo lične zaimena, postavim: *poštuj moje stariše. Varvaj njegoviga blaga.*

## 4. Vezanje glagolov.

### §. 71.

Odkazan glagol se sklada s svojim imenavnim v spolu, licu in številu, kakor: *otrok je v šolo hodil. Deklica se je rada učila.*

## §. 72.

Terpivni zalog je per nas silno redek, in li s samim imenvavnim padežem navaden. Takó znamo reči: *konj je na pašo gnan*, ne pa: *konj je od mene na pašo gnan*, temuč: *konja na pašo ženem*.

## §. 73.

Rodivni padež hočejo glagoli: *deržim se, dolžim, dotikam se, hvalim se, kesam se, lastim se, lotim se, nagledam se, najem se, naveličam se, navzamem se, nimam, ni, želim, iščem, potrebujem, varujem, pogrešim, čakam* itd., kateri nótrenjo hrepenitev pomenijo; in vsi djavni nikavni glagoli, ali kateri imajo *ne* pred seboj.

## §. 74.

Dajavniga hočejo: *čudim se komu, hoče se mi, se mi nóče, nasledvam komu, smejam se komu, smili se mi, žal mi je*.

## §. 75.

Toživniga imajo lahko vsi djavni glagoli na prašanje: *kaj? koga?* kateri niso v §. 73. povedani.

## §. 76.

Neokončaven persekan naklon stavimo vselej, kadar okončani glagol gibanje pomeni, kakor: *grem orat, pridem gledat*.

## §. 77.

Glagol storivne podobe je neokončavniga pomena, tadaj služi za vse tri čase, postavim: *ravno pridem iz Gorice. Pred šest tedni pridem iz ptujih dežel k svojimu bratu, ga prijazno pozdravim, in on me ne spozna. Če k nam prideš, mi bo ljubo.*

## §. 78.

Deležja skladamo, kakor perloge, s imenam v spolu, številu in padežu.

## 5. Sklad predlogov.

## §. 79.

Ce kažemo en del dneva, noči, letnigā časa, stavimo na prašanje: kdaj? predlog *po*, kakor: *po dnevu, po zimi.*

Ako stoji pa per imenu en perlog ali zaime, ne stavimo nobeniga predloga, kakor: *celi dan ni nič storil.*

## 6. Sklad narečij.

## §. 80.

Narečja: *dosti, dovolj, kaj, kar, karkoli, kolikor, malo, nekoliko, manj, nekaj, nič, obilno, premalo*, in več takih, hočejo rodivni padež, postavim: *dosti sadja; malo vina.*

## §. 81.

Več odrečivnih besed je v govorjenju, bolj odrekvajo, kakor: *to je nič, in to ni nič. Nobedin ne bo nikdir in nikoli mi te iz glave zbil.*



## 7. Sklad vezi.

## §. 82.

Vez *de* opušamo po glagolih: *rečem, naročim, zapovem, velim, vkažem, dam oblast, dam pravico*, itd. kakor: *reci mu k meni priti*, namest: *reci mu, de k meni pride*.

## Drugo poglavje.

*Vezanje celih izrekov in stavkov.*

## §. 83.

V govorjenju stavimo po navadi besede po ti verstí: medmet ali vez, kazavno zaimé, perlastivno, številno ime, narečje, perlog, ime, in na to glagol s vsimi svojimi okončanji, postavim: *glej! te tvoje tri lepo pisane pisma pridejo sdaj vse na enkrat meni v roke*.

## §. 84.

Kadar govor začnemo s besedami: *ako, če*, in drugimi vezmi, takrat pride glagol rad precej za temi besedami, kakor: *če pridejo tvoje pisma?*

## §. 85.

Prašavni govor ima vselej glagol na prvi stopnji, ali koj za prašavno besedo, kakor: *pridejo tvoje pisma? ali pridejo tvoje pisma?*

## §. 86.

Velivni glagol je rad spred ali zad, kakor je lepši, postavim: *uči se dobro. Čeden bodi.*

## O p o m b a.

Naše besede niso takó na ta red pervezane, de bi se ne zamogle tudi drugači staviti, ampak lahko zavoljo samiga lepšiga glasa ta besedni red pretikamo, kakor tudi na prvo stopnjo stavimo besedo, na katero važnost, moč in potis polagamo.

## §. 87.

Predolge izreke vjemamo, de je beseda spravníši, kadar per zvezanih izrekih ne ponavljamo glagola; in s opušanjem glagola *sim* ali *vezi in, ker*, postavim: *naji obá so vzeli iz šole, mene prezgodej, tebe, prepozno. Boljši pamet kakor žamet. Preboječ se ljudem pokazat, ostaja rajši domá zapert.*

Deležja vjemajo stavke dostikrat v en izrek, kakor: *molčec pride, molčec gre. Perliznenca se varuj ko stekliga psa.*

Podobe glagolske vjemajo govor, ker, postavim, namest: *ima navado k tebi hoditi*, rečemo: *k tebi zahaja, k tebi hodi.*

## P r e p ó n e.

## §. 88.

Kadar je poln pomen govorjenja tako velik, de ima v sebi več stavkov, se imenuje strok; stavki sami imajo v sebi po več izrekov.

Za ločitev strokov, stavkov in izrekov v pismu imamo naslednje znamenja, ki jih *prepone* kličemo.

1. *Vejica* ali *rez* (,) s to prepono ločimo imena, perloge in glagole, kadar jih več zaporedama pride; tudi jo stavimo mej cele izreke, kakor: *mir, pokoj, pazenje, in pokoršina so v šoli potrebne. Vsak vé, de tice po nebu letajo, ribe pa po vodi plavajo.*

2. *Nadpičje* (;) devamo mej dva stavka, katerih pomen se nasproti eden na drugiga opira in podpira, ali pa ki sta si nasproti, kakor: *pridno delati je prav dobro; to nam nese naš živež.*

3. *Dvapičje* (:) stavimo, kadar za stavkam drug stavik pride, ki ga razlaga. Tudi ga stavimo pred besedami, ktere kdo drugi reče, postavim: *Cicero piše: sebi orješ, sebi seješ, sebi boš tudi žel.*

4. *Pika* (.) se stavi na konec govorjenja, kakor: *Laža je gerd greh. Hodim v šolo.*

5. *Prašaj* (?) stoji na koncu vprašanja, postavim: *kaj delaš?*

6. *Podpičje* (!) pomeni začudenje, ali zavpitje, ali ogovor, kakor: *o, kako dobro je v starosti, kar si se mlad naučil! Stoj! poslušaj me!*

7. *Medmestje* ( ) sta dva krivca, ktera en proti drugimu gledata; s tim oklepamo besede, ktere med to govorjenje ravno ne gredo, kakor: *učenik ga zaprejo (prav mu je!) in ga postijo, ki je bil neposajen.*



## Pomen nekterih pismenjih besed.

---

- Dajaven, *dativus*, dritte Endung.  
 Deležje, *participium*, Mittelwort.  
 Djaven, *activus*, thätig.  
 Dokončaven, *definitivus*, bestimmt.  
 Dvapičje, *colon*, Doppelpunkt.  
 Dvojstin, *dualis*, zweifache Zahl.  
 Edinje, *singularis*, einfache Zahl.  
 Glagol, *verbum*, Zeitwort.  
 Ime, *nomen*, Hauptwort.  
 Imenvaven, *nominativus*, erste Endung.  
 Izobraziti, bilden.  
 Kazaven, anzeigend.  
 Lice, *persona*, Person.  
 Ličen, *personalis*, persönlich.  
 Medmestje, *parenthesis*, Parenthese.  
 Množin, *pluralis*, vielfache Zahl.  
 Nadpičje, *semicolon*, Strichpunkt.  
 Naklon, *modus*, die Art.  
 Namestno deležje, *gerundium*.  
 Nanašam se, sich beziehen.  
 Nanašaven, *relativus*, beziehend.  
 Násebin, *absolutus*.  
 Nedokončan, *indefinitivus*, unbestimmt.  
 Nedoločiven, unbestimmt.  
 Neličen, *impersonalis*, unpersönlich.  
 Neodkazan, *indeterminatus*, nicht bestimmt.  
 Neokončaven, *infinitivus*, unbestimmte Art.  
 Neprehajaven, *intransitivus*, unübergehend.  
 Neraven, *indirectus, obliquus*, ungerad.

- Nesklanjaven, *indeclinabilis*, unabänderlich.  
 Nevpraven, *irregularis*, unregelmäßig.  
 Nikavna beseda, Verneinungswort.  
 Obraz, *forma*, Form.  
 Odkazaven, *determinativus*, bestimmend.  
 Odrečiven, *negativus*, verneinend.  
 Odrekvati, verneinen.  
 Odstava, odstavik, *paragraphus*, Absatz.  
 Oseba, *persona*, Person.  
 Padež, *casus*, Endung.  
 Perlog, *adjectivum*, Beiwort.  
 Permera, *proportio*, Verhältniß.  
 Persekan, *supinum nostrum slavicum*.  
 Perterjujem, *affirmo*, ich bejahe.  
 Pervoobrazne števila, Grundzahlen.  
 Pika, *punctum*, Punkt.  
 Podpicje, Ausrufungszeichen.  
 Pogoj, *conditio*, Bedingung.  
 Pogajiven, *conditionalis*, bedingend.  
 Pogoll, *elisio, apostrophus*.  
 Pomožni glagol, *verbum auxiliare*, Hülfszeitwort.  
 Poséban, *abstractus*.  
 Potis, potisk, *emphasis*, Nachdruck.  
 Povrativen, zurückführend.  
 Prašaj, Fragezeichen.  
 Pravilo, *regula*.  
 Predlog, *praepositio*, Vorwort.  
 Pre met, *objectum*, Gegenstand.  
 Pregibati, *flectere*, beugen, biegen.  
 Pregba, *flexio*, Biegung.  
 Prehajaven, *transitivus*, übergehend.  
 Prepóna, *interpunctio*, Unterscheidungszeichen.  
 Raba, *usus*, Gebrauch.  
 Rédovin, *ordinalis*.  
 Rez, *comma*, Beistrich.  
 Rodiven, *genitivus*, zweite Endung.  
 Skazaven, *locativus*, fünfte Endung.  
 Sklanjati, *declinare*, abändern.  
 Sklanjaven, *declinabilis*, abänderlich.

- Sodnja stopnja, *comparativus*, die zweite Vergleichungsstufe.
- Stavik, *enunciatio*, ein Satz.
- Stavna, stopnja, *positivus*, die erste Vergleichungsstufe.
- Strok, *periodus*, eine Periode.
- Storiven, *instrumentalis*, sechste Endung.
- Terpiven, *passivus*, leidend.
- Topljen, *liquidus*, flüßig.
- Toziven, *accusativus*, vierte Endung.
- Vdar, *accentus*.
- Veliven, *imperativus*, gebietende Art.
- Vez, *conjunctio*, Bindewort.
- Vezanje, *syntaxis*, Wortfügung.
- Vprava, *regula*.
- Vprega, *conjugatio*, Abwandlung.
- Zaime, *pronomen*, Fürwort.
- Zalog djavni, terpivni, *vox activa, passiva*, die thätige, leidende Form.
- Zlog, *syllaba*.
- Zrašen, *concretus*.

---

Franciška Sarko

# Obsežik.

Vvod.

## Pervi odsek.

*Pervo poglavje.*

Čerke.

	Str.
Njih število in pomen . . . . .	1

*Drugo poglavje.*

Zlog . . . . .	3
----------------	---

## Drugi odsek.

Besede . . . . .	4
------------------	---

*Pervo poglavje.*

Ime . . . . .	—
Spol . . . . .	5
Število in padež . . . . .	6
Sklanjaje . . . . .	—
" I. . . . .	7
" II. . . . .	9
" III. . . . .	10
" IV. . . . .	11

*Drugo poglavje.*

Perlog . . . . .	12
Stopnje merjenja . . . . .	14
Številne imena in perlogi . . . . .	17

*Tretje poglavje.*

Zaimo . . . . .	19
-----------------	----

*Četerto poglavje.*

Glagol . . . . .	24
Naklon . . . . .	25
Čas . . . . .	—

	Str.
Lice, število . . . . .	26
Vprega . . . . .	—
Deležje . . . . .	—
Pomožni glagol . . . . .	27
Podoba . . . . .	—
Vprega pomožniga glagola . . . . .	28
Vprega glagolska . . . . .	30
Obrazenje časov in naklonov . . . . .	33
Nevpravni glagoli, I. s končam am . . . . .	34
"    "    II. s končam em . . . . .	—
"    "    III. s končam im . . . . .	39
<i>Peto poglavje.</i>	
Predlog . . . . .	40
<i>Šesto poglavje.</i>	
Narečje . . . . .	42
<i>Sedmo poglavje.</i>	
Vez . . . . .	45
<i>Osmo poglavje.</i>	
Medmet . . . . .	46
<b>Tretji Odsek.</b>	
Vezanje . . . . .	48
<i>Pervo poglavje.</i>	
Sklad besed mej seboj.	
1. Sklad imen s imeni . . . . .	48
2. Sklad perloga s imenam . . . . .	49
3. Sklad zaimen . . . . .	50
4. Vezanje glagolov . . . . .	51
5. Sklad predlogov . . . . .	53
6. Sklad narečij . . . . .	—
7. Sklad vezi . . . . .	54
<i>Drugo poglavje.</i>	
Vezanje celih izrekov in stavkov . . . . .	54
Prepône . . . . .	55
Pomen nekterih pismenjih besed . . . . .	57

